

HELP: ONS HUWELIJK IS STUK!

*Een onderzoek naar machtsrelaties in het huwelijk
in de 'Wij Willen Weten'-rubriek van het tijdschrift
Sextant*

Eindwerkstuk Bachelor Geschiedenis
16 januari 2020
Emma Rekar, 5921007
Begeleid door Sarah Carmichael
Universiteit Utrecht

Samenvatting

Tijdens de Tweede Feministische Golf – eind jaren zestig tot en met jaren tachtig – werd de Nederlandse maatschappij aan verschillende veranderingen blootgesteld. Er vonden ingrijpende veranderingen in genderrollen plaats in de jaren zeventig, waardoor alle gronden die enigszins betrekking hadden op dergelijke kwesties eveneens aan verandering onderhevig waren. Zo ook de man-vrouwverhouding en de daarin verscholen machtsrelaties in het huwelijk. Een ontwikkelingstheorie ontbreekt nog binnen een breed gebied van theorieën over machtsrelaties. Om die reden zal deze scriptie een overzicht presenteren van de ontwikkeling van machtsrelaties in het huwelijk ten tijde van de Tweede Feministische Golf. Dit overzicht kon gerealiseerd worden door het analyseren van de ‘Wij Willen Weten’-rubriek in het tijdschrift *Sextant*, opgericht door de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming. Ondanks het feit dat er vanaf eind jaren zestig al een onrustige periode uitbreekt in Nederland, dringt het gewenste doeleinde van het verbeteren van de positie van de vrouw pas door vanaf de jaren tachtig. Er oogt een bewustzijn te ontstaan van een vastgeroest genderpatroon: de man is dominant en de vrouw is onderdanig. Het golven van de Nederlandse maatschappij tijdens de Tweede Feministische Golf lijkt dan dus ook definitief door de grenzen van het huwelijk te breken.

Inhoud

Samenvatting.....	1
Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1	6
1.1 Echtelijke machtsrelaties: een historisch overzicht	6
1.2 Echtelijke machtsrelaties: een definitie	8
Hoofdstuk 2	9
2.1 De NVSH en <i>Sextant</i>	9
2.2 Kwantitatieve inhoudsanalyse	10
Tabel 1: numerieke gegevens 'Wij Willen Weten'-rubriek in <i>Sextant</i>	11
2.3 Kwalitatieve inhoudsanalyse	11
2.2.1 Eind jaren zestig.....	11
2.2.2 Jaren zeventig.....	12
2.2.3 Jaren tachtig	13
2.4 Reflectie.....	14
Conclusie	16
Literatuurlijst	18
Primaire bronnen	18
Secundaire literatuur.....	18

Inleiding

De Tweede Feministische Golf heeft in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw de Nederlandse maatschappij ingrijpend veranderd. Het was een periode waarin het verbeteren van de sociaaleconomische positie van vrouwen en de seksuele revolutie centraal stonden.¹ Het was ook de periode waarin het golfde in Nederland. De ene na de andere organisatie ontstond: Dolle mina, Man Vrouw Maatschappij, praatgroepen, PROVO en talloze andere groepen. Alles richtte zich op de verandering van de bestaande maatschappij en dan met name op de verandering van de positie van de vrouw. 'Zij wil, dat deze scheidsmuren (tussen mannen, ongehuwde en gehuwde vrouwen) worden geslecht door traditionele mannen en vrouwenrollen verwisselbaar te maken' is bijvoorbeeld wat Man Vrouw Maatschappij zei over hun eigen doel. Mannen en vrouwen moesten de keuze hebben om hun bestaan naar eigen wens in te richten.² Er was behoefte aan verandering, omdat aan het begin van de jaren zestig de gemiddelde vrouw nog steeds altijd uit de familie Doorsnee afkomstig leek te zijn: blank, echtgenote-van, moeder-van. Haar eigen verlangens en wensen kwamen pas aan bod als die van anderen vervuld waren, wanneer er dan tijd overbleef natuurlijk.³

Klassiek gedachtengoed over de man-vrouwverhouding kwam onder schot te staan door de ingrijpende veranderingen in genderrollen in de jaren zeventig en de Nederlandse maatschappij zou nieuwe normen en waarden over dergelijke kwesties behoeven. Dit betekent dat alle gronden die enigszins betrekking hadden op die man-vrouwverhouding of genderrollen dan ook aan verandering onderhevig waren: zoals het huwelijk.⁴ Het huwelijk is een eeuwenoude traditie die kan worden teruggetrokken naar de Grieken en Romeinen, en zelfs naar beschavingen voor die tijd. Het is het 'tot de dood ons scheidt'-contract tussen man en vrouw. Mede om die reden is het één van de meest bruikbare concepten voor een onderzoek naar de man-vrouwverhouding.

In de onrustige periode van de vorige eeuw, vond een deel van de Nederlandse samenleving het dus noodzakelijk dat de positie van de vrouw moest veranderen, dat zij meer macht moest hebben ten opzichte van de man. Dit betekent dat ook het huwelijk aan grote verandering onderhevig was. In het oude, en vastgeroeste, genderpatroon wat op dat moment op het huwelijk rustte, was de man kostwinner en bleef de vrouw thuis om het huis op orde te houden en de kinderen te verzorgen.⁵ In dit vastgeroeste patroon schuilen ook machtsrelaties. Hier wilden de Nederlandse, emanciperende vrouwen verandering in. Zij wilden onafhankelijk zijn en zelf kunnen beslissen over hun tijdsbesteding.⁶ Zij zagen zichzelf niet – meer – als minderwaardig ten opzichte van hun echtgenoot. Een gevolg was dan ook dat deze vrouwen zichzelf steeds meer macht toekenden binnen het huwelijk en anders tegen de rol en positie van zichzelf en van hun echtgenoot aan begonnen te kijken.⁷ Het feit dat een eeuwenoude traditie op wankelende poten kwam te staan door deze onrustige periode in Nederland, is een interessant startpunt voor onderzoek.

---

¹ Vilan van de Loo, *De Vrouw Beslist: de Tweede Feministische Golf in Nederland* (Wormer 2005), 5.

² *Ibidem*, 62.

³ *Ibidem*, 31.

⁴ Liat Kulik, 'Developments in Spousal Power Relations: Are We Moving Toward Equality?', *Marriage & Family Review* 47 (2011) 7, 419-435, aldaar 421.

⁵ *Ibidem*, 419.

⁶ Van de Loo, *De Vrouw Beslist*, 33.

⁷ H. Q. Röling, 'Samen of Alleen: Initiatief en Overgave in 'Wij Willen Weten' (1938-1985)', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 17 (1990) 2, 85-102, aldaar 91.

Deze scriptie zal dan ook de volgende probleemstelling gaan onderzoeken: Hoe ontwikkelen machtsrelaties binnen het huwelijk zich historisch ten tijde van de Tweede Feministische Golf – eind jaren zestig tot en met jaren tachtig – in Nederland? Deze vraag zal worden beantwoord aan de hand van een analyse van de ‘Wij Willen Weten’-rubriek – hierna als ‘WWW’ – van het tijdschrift *Sextant*.⁸

Het begrip machtsrelaties zal in deze scriptie als volgt gedefinieerd worden: ‘Het relatieve potentieel van huwelijkspartners om het gedrag van elkaar te beïnvloeden wanneer er een conflict tussen doelen bestaat.’⁹ Deze definitie is geconstrueerd door sociologen Boyd C. Rollins en Stephan J. Bahr die in hun onderzoek de conceptualisering op het algemeen gebied van huwelijksmacht probeerden te verduidelijken. Er is om twee redenen gekozen voor het handhaven van deze definitie. Allereerst hebben Rollins en Bahr verschillende definities uit eerder onderzoek meegenomen bij het opstellen van hun eigen definitie. Ten tweede zijn de woorden ‘relatieve potentieel’ van belang voor deze scriptie. Deze impliceren dat er een bepaalde wil bestaat tot verandering en staat daarmee niet gelijk aan het daadwerkelijke uitvoeren van de gewenste verandering. Dit maakt de definitie bruikbaar bij het analyseren van de ‘WWW’-rubriek, omdat de mensen die aan de redactie schrijven ook behoefte hebben aan verandering en om die reden schrijven.

De probleemstelling zal onderzocht worden aan de hand van twee onderzoeksmethodes. Allereerst zal er in hoofdstuk één een historiografisch overzicht worden gegeven van eerder onderzoek naar de ontwikkeling van machtsrelaties binnen het huwelijk. Dit zal gedaan worden aan de hand van literatuuronderzoek. Ook zal er in dit hoofdstuk nader worden uitgelegd wat er precies onder machtsrelaties verstaan wordt in deze scriptie. Hoofdstuk twee betreft vervolgens een analyse van het tijdschrift *Sextant*. Aan de hand van ingezonden vragen over huwelijksproblemen naar de ‘WWW’-rubriek zal er een overzicht worden gegeven van de ontwikkeling van machtsrelaties binnen het huwelijk ten tijde van de Tweede Feministische Golf in Nederland. Het doel van deze scriptie is om een historisch overzicht te creëren van de ontwikkeling van echtelijke machtsrelaties, zoals weerspiegeld in de huwelijksproblemen van de schrijvers naar ‘WWW’. Daarnaast moet er direct vermeld worden dat er bewust voor gekozen is om enkel te focussen op het heterohuwelijk, ondanks het feit dat *Sextant* ook buitengewoon veel aandacht besteedt aan het homohuwelijk. Juist het feit dat er wordt gekeken naar de ontwikkeling van machtsrelaties in een periode waarin de positie van de vrouw begon te floreren, maakt het interessant om de machtsrelaties tussen man en vrouw nader te onderzoeken en om dus de focus te houden bij het heterohuwelijk.

Zoals de hoofdvraag al benoemt, zal deze scriptie de ‘Wij Willen Weten’-rubriek van het tijdschrift *Sextant*, opgericht door de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming – hierna als NVSH –, analyseren. De NVSH richtte zich op de seksuele opvoeding die de Nederlandse maatschappij volgens hen behoefte. ‘WWW’ is de vragenrubriek van het tijdschrift, waarin de lezers om advies en tips konden vragen aan de redactie. De vragen lopen dan ook uiteen van seksuele ongemakken en nieuwsgierigheden tot het vragen om advies bij huwelijksproblemen. De bron is geschikt voor deze scriptie, omdat *Sextant* in de periode van de Tweede Feministische Golf een grote populariteit kende in Nederland.¹⁰ Beargumenteerd kan worden dat de problemen die worden beschreven in de rubriek in bepaalde mate als representatief kunnen worden gezien voor de problemen die op dat moment in de samenleving speelden. Remieg Aerts schreef in zijn artikel, ‘Het Tijdschrift als Culturele Factor en als Historische Bron’, dat tijdschriften zich richten op een nationaal publiek, waardoor zij alleen al

---

⁸ Binnen het concept van machtsrelaties wordt er in deze scriptie in feite gefocust op de man-vrouwverhouding. Het onderzoek richt zich op verschillende machtsrelaties en onderzoekt daarin het verschil in de handhaving ervan tussen mannen en vrouwen.

⁹ Boyd C. Rollins en Stephen J. Bahr, ‘A Theory of Power Relationships in Marriage’, *Journal of Marriage and Family* 38 (november 1976) 4, 619-627, aldaar 620.

¹⁰ Röling, ‘Samen of Alleen’, 87.

impliciet bijdroegen tot de ontwikkeling van een primair 'nationaal' besef.¹¹ Daarnaast was het schrijven naar *Sextant* de enige manier waarop mensen hun vragen konden stellen vanuit een veilige omgeving. Er bestonden toentertijd verschillende instellingen waar mensen terecht konden voor vragen over seks en huwelijksproblemen, zoals het seksueel kenniscentrum Rutgershuis en de huisarts. Echter was open praten over dergelijke thema's ten tijde van de Tweede Feministische Golf voor velen makkelijker gezegd dan gedaan.¹² Het was een van de doelen van de onrustige periode, maar absoluut nog niet de standaard.¹³ Om die reden valt er ook te beargumenteren dat 'WWW' als een soort van 'redder in nood' fungeerde voor iedereen die het niet aandurfde om dergelijke organisaties, of de huisarts, fysiek te bezoeken. Men kon vanuit de eigen woonkamer hun problemen opschrijven, om vervolgens in een andere uitgave van *Sextant* het voor hen bestemde antwoord van de redactie terug te vinden.

Er is gekozen voor het analyseren van de jaren 1969, 1975, 1980 en 1984. Belangrijk om hier te benoemen is dat er voor deze jaren gekozen is, omdat vanaf 1969 het tijdschrift van de NVSH pas *Sextant* werd genoemd. Voor die tijd heette het *Verstandig Ouderschap*. Vanaf 1969 werd de 'WWW'-rubriek ook niet meer aan een arts toegekend, maar aan een divers team van vrijwilligers. Daarmee samengaand was de redactie ervan overtuigd dat het tijdschrift ook een nieuwe naam moest krijgen en werd deze dus vervangen voor het 'swingende' *Sextant*.¹⁴ Als laatste jaar voor de analyse is 1984 gekozen, omdat vanaf 1985 de publicatie van het tijdschrift stopte.¹⁵ Omdat deze scriptie zich richt op de periode van de Tweede Feministische Golf is er verder gekozen om door middel van een steekproef de jaren van publicaties te kiezen. Op deze manier kan er een zo objectief mogelijk beeld geschetst worden van de ontwikkeling van machtsrelaties binnen het huwelijk binnen de gekozen periode. Daarbij zijn de ingezonden vragen gekozen op basis van sleutelbegrippen die impliceerden dat men getrouwd was en problemen ondervond binnen het huwelijk.

Deze scriptie bestaat uit twee hoofdstukken. In hoofdstuk één zal er een historiografisch overzicht worden gegeven van de ontwikkeling van onderzoek naar echtelijke machtsrelaties met aansluitend een stuk theoretisch kader waarin wordt uitgelegd wat er onder machtsrelaties wordt verstaan. Hoofdstuk twee betreft een kwantitatieve- en kwalitatieve inhoudsanalyse van de 'WWW'-rubriek in *Sextant*.

---

¹¹ Remieg Aerts, 'Het Tijdschrift als Culturele Factor en als Historische Bron', *Gronings Historisch Tijdschrift* 30 (1996) 135, p. 170-182, aldaar 174.

¹² Gé Nabrink, *Seksuele Hervorming in Nederland: achtergronden en geschiedenis van de Nieuw-Malthusiaanse Bond (NMB) en de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH) 1881-1971* (Nijmegen 1978), 449.

¹³ Van de Loo, *De Vrouw Beslist*, 63-64.

¹⁴ Röling, 'Samen of Alleen', 87.

¹⁵ Ibidem.

Hoofdstuk 1

1.1 Echtelijke machtsrelaties: een historisch overzicht

Er is ontelbaar veel onderzoek gedaan naar het huwelijk en zelfs de toespitsing op machtsrelaties binnen het huwelijk is groots bezet. Er bestaan dan ook aanzienlijk veel verschillende theorieën over hoe deze machtsrelaties zouden werken en hoe de man-vrouwverhouding daarbinnen gezien moet worden. Echter zijn er maar enkele stukken die pogen om een overzicht te geven van de verschillende theorieën die door de jaren heen ontwikkeld zijn. Een voorbeeld is het artikel 'Developments in Spousal Power Relations: Are We Moving Toward Equality?' geschreven door socioloog Liat Kulik. In het artikel presenteert socioloog Kulik een ontwikkelingsvisie op de theoretische benaderingen en een overzicht van onderzoek naar de bronnen van echtelijke machtsverhoudingen in de loop van de tijd. Op basis van onderzoek dat werd uitgevoerd vanaf de jaren zestig tot op heden, hebben zij theoretische benaderingen geanalyseerd, variërend van de klassieke theorieën en genderrolideologie, tot meer complexe benaderingen.¹⁶ Uit een overzicht van de enorme hoeveelheid onderzoek dat hiernaar werd verricht, wordt duidelijk dat de theorieën elkaar niet tegenspreken, maar stuk voor stuk juist belangrijke facetten van kennis over het onderwerp toevoegen. Elke benadering weerspiegelt de tijdsgeest waarin het werd ontwikkeld en geeft het concept een betekenis die voortvloeit uit het unieke karakter van het specifieke tijdperk in kwestie.¹⁷

Met de ingrijpende veranderingen in genderrollen in de jaren zeventig, zoals in de inleiding al werd benoemd, was het noodzakelijk om het oude perspectief te verbreden. Het oude perspectief werd een decennium eerder ontwikkeld en beschrijft de onderlinge relatie tussen echtgenoten in termen van 'kosten' en 'baten'. Omdat elke echtgenoot middelen bezit die belangrijk zijn voor de andere echtgenoot, heeft diegene met meer middelen een voordeel en kan diegene worden beschouwd als de dominante partner in de huwelijksrelatie, terwijl de andere partner als de afhankelijke kan worden beschouwd.¹⁸

In de jaren zeventig ging de klassieke benadering van middelen voor het analyseren van echtelijke machtsverhoudingen gepaard met een benadering die de impact benadrukte van de genderrolideologie op echtelijke machtsverhoudingen. In overstemming met die benadering zijn de percepties van de echtgenoten met betrekking tot de rollen van mannen en vrouwen een beslissende factor in het vormen van de relatie tussen de echtgenoten. Bijgevolg werden echtgenoten die in sociale contexten leven waar een liberale genderrolideologie heerst, gekenmerkt door een grotere gelijkheid in hun machtsverhoudingen dan echtgenoten die in een traditionele sociale context leven, waarin de man de dominante echtgenoot is.¹⁹ Hyman Rodman bracht deze benadering een stap verder door, in zijn artikel over huwelijksmacht, te beweren dat de genderrolideologie machtsverhoudingen niet alleen direct, maar ook indirect beïnvloedt.²⁰ Volgens de benadering van Rodman, ook wel de 'theorie in sociale context' genoemd, is er een wisselwerking tussen de hulpbronnen van de echtgenoten en hun ideologie van de genderrol, die hun machtsverhouding beïnvloedt. In culturele contexten, gekenmerkt door patriarchale normen in genderrol, is de invloed van de middelen van de vrouw dus beperkt, want zelfs als ze over substantiële middelen beschikt, moet ze de beslissingen van haar man

---

¹⁶ Kulik, 'Developments in Spousal Power Relations', 419-420.

¹⁷ Ibidem, 420.

¹⁸ Robert Blood en Donald Wolfe, *Husbands and Wives: The Dynamics of Married Living* (New York 1960).

¹⁹ Kulik, 'Developments in Spousal Power Relations', 421.

²⁰ Hyman Rodman, 'Marital Power and the Theory of Resources in Cultural Context', *Journal of Comparative Family Studies* 3 (1972) 1, 50-69.

accepteren. Wanneer de man echter middelen mist in die sociale context, voert hij geen huishoudelijke taken uit, uit angst zijn mannelijke imago te beschadigen.²¹

Ook socioloog Aafke Komter schreef een artikel over echtelijke machtsrelaties, 'Hidden Power in Marriage'.²² Het artikel bespreekt een manier om de structuur van informele macht in genderrelaties te conceptualiseren, met behulp van onderzoek naar huwelijksmacht uitgevoerd in Nederland tussen 1981 en 1984. Theoretisch was de studie gebaseerd op het machtsbegrip van Steven Lukes, aangevuld met Antonio Gramsci's idee van ideologische hegemonie. Macht werd zodanig geoperationaliseerd dat de minder zichtbare, informele effecten van macht konden worden ontdekt.²³ Komter maakt een theoretisch onderscheid tussen manifeste macht, latente macht en onzichtbare macht. Manifeste macht ligt in zichtbare resultaten, zoals pogingen tot verandering, conflicten en strategieën. De latente macht kan opspelen wanneer er geen veranderingen of conflicten worden gemeld. Het kan worden geïdentificeerd wanneer de behoeften en wensen van de persoon met meer macht geanticipeerd worden, of wanneer de redenen voor het niet wensen of proberen om tot verandering te komen, of het afzien van conflict, berusting opleveren in afwachting van een negatieve reactie, of angst, om de huwelijksrelatie in gevaar te brengen.²⁴ Het effect van zowel manifeste als latente macht was dat het bestaande patroon van genderrollen – met zijn impliciete ongelijkheid – werd bevestigd. De verandering in de richting van meer gendergelijkheid in huwelijksrelaties was enerzijds traag vanwege het feit dat alle mannen aan het traditionele patroon vasthielden, en werd anderzijds belemmerd door de neiging van de vrouwen om te anticiperen op mogelijke negatieve reacties van hun mannen of om zich neer te leggen bij de bestaande stand van zaken. Als laatst definieert Komter onzichtbare macht als het resultaat van sociale of psychologische mechanismen die niet noodzakelijkerwijs aan de oppervlakte komen in openlijk gedrag, maar die zich kunnen manifesteren in systematische genderverschillen in wederzijds- en zelfrespect, verschillen in percepties van en legitimaties met betrekking tot, dagelijkse realiteit. De effecten van onzichtbare macht ontsnappen meestal aan het bewustzijn van de betrokkenen.²⁵ Deze onzichtbare macht van Komter kan gekoppeld worden aan de theorie van Rodman, waarin hij beweert dat de genderrolideologie machtsverhoudingen ook indirect beïnvloedt. Het zijn vaste genderpatronen die de maatschappij zichzelf onbewust oplegt en waardoor de rolverdeling in het huwelijk wordt beïnvloed. In deze genderrolideologie is de man dominant en de vrouw onderdanig.²⁶

Een andere theorie die nader toegelicht zal worden, komt van psychologen Andrew Christensen en Christopher Heavey.²⁷ Hun studie, gepresenteerd in 'Gender and Social Structure in the Demand/Withdraw Pattern of Marital Conflict', onderzocht de effecten van gender en sociale structuur op het demand/withdraw patroon van echtelijke conflicten. *Demand/withdraw* zal in het vervolg van deze scriptie vertaald worden naar initiatief/overgave. In dit patroon zet de initiatiefnemer, meestal de vrouw, de ander onder druk door emotionele verzoeken, kritiek en klachten, en degene die overgeeft, meestal de man, trekt zich terug door defensief en passief te reageren. In deze studie werden eenendertig echtparen beoordeeld in twee conflictsituaties: (1) waarin de man een verandering van de vrouw wilde en (2) waarin de vrouw een verandering van de man wilde. Gegevens van echtgenoten, echtgenotes en waarnemers onthulden consequent een significant hoofdeffect van gender en een significante interactie tussen gender en conflictstructuur.

---

²¹ Kulik, 'Developments in Spousal Power Relations', 421.

²² Aafke Komter, 'Hidden Power in Marriage', *Gender and Society* 3 (juni 1989) 2, 187-216.

²³ Ibidem, 188.

²⁴ Ibidem, 192.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Rodman, 'Marital Power', 51-52.

²⁷ Andrew Christensen Christopher L. Heavey, 'Gender and Social Structure in the Demand/Withdraw Pattern of Marital Conflict', *Journal of Personality and Social Psychology* 59 (1990) 1, 73-81.

Interactie tussen vrouw-initiatief/man-overgave was waarschijnlijker dan interactie tussen man-initiatief/vrouw-overgave en interactie tussen vrouw-initiatief/man-overgave was waarschijnlijker dan het omgekeerde bij het bespreken van een verandering die de vrouw wilde. Afzonderlijke analyses van initiatief- en overgavegedrag gaven aan dat zowel man als vrouw eerder meer initiatief namen bij het bespreken van een gewilde verandering, dan dat zij teruggetrokken gedrag vertoonden. Desalniettemin gedroegen beiden zich meer teruggetrokken bij het bespreken van een verandering die hun partner wenste. Mannen waren over het algemeen uiteindelijk meer teruggetrokken dan vrouwen, maar vrouwen namen over het algemeen niet meer initiatief dan mannen.²⁸

Vrijwel alle voorgaande onderzoeken naar het huwelijk en echtelijke machtsrelaties zijn gedaan vanuit een sociaaleconomische of psychologische invalshoek. Dit betekent ook dat die onderzoeken zich richten op ontwikkelingen in het tijdperk van het moment van onderzoek: het zijn momentopnames. Het waren dan ook vaak interviews en enquêtes die gebruikt werden om iets te kunnen zeggen over de bestaande machtsrelaties in die tijd. Onder andere om deze reden is het interessant om een historisch overzicht te creëren van hoe echtelijke machtsrelaties zich ontwikkelen. Ook het feit dat er juist vanaf de jaren zestig theorieën ontwikkeld werden over deze machtsrelaties, maakt de Tweede Feministische Golf, een heel bruikbaar tijdperk voor onderzoek. Het was een onrustige periode waarin er ruimte bestond voor het floreren van de positie van de vrouw. Ook om die reden is het interessant om te onderzoeken of die machtsrelaties met de tijd mee veranderen of niet.

1.2 Echtelijke machtsrelaties: een definitie

Zoals in de inleiding al aangegeven hanteert deze scriptie de definitie van het begrip machtsrelaties van Rollins en Bahr: 'Het relatieve potentieel van huwelijkspartners om het gedrag van elkaar te beïnvloeden wanneer er een conflict tussen doelen bestaat.'²⁹ Aan de hand van deze definitie kon worden bepaald welke stukken uit de 'WWW'-rubriek geschikt waren om te gebruiken voor de uiteindelijke analyse.

Aan de hand van de verschillende theorieën kan vervolgens worden uitgelegd hoe deze machtsrelaties gedetecteerd kunnen worden in de 'WWW'-rubriek in *Sextant*. De analyse van de machtsrelaties in hoofdstuk twee zal het driedimensionale stelsel van Komter meenemen. Dit betekent dat macht in huwelijksrelaties op drie concepten wordt geanalyseerd: manifeste, latente en onzichtbare macht. Manifeste en latente macht zullen worden aangevuld met het initiatief/overgave patroon van Christensen en Heavey. Het concept van onzichtbare macht zal een combinatie vormen tussen theorie van Rodman en Komter. Het gaat om het feit dat genderrolideologie machtsverhoudingen indirect beïnvloedt. De effecten hiervan ontsnappen meestal aan het bewustzijn van de betrokkenen. In deze genderrolideologie en het genderpatroon wat daarbij hoort, is de man dominant en de vrouw onderdanig.

Het is echter nog van groot belang om te benoemen dat bovenstaande onderzoeken alle drie gebaseerd zijn op de uitkomsten van empirisch onderzoek. Zoals in de inleiding al vermeld werd, is er tot nu toe voornamelijk onderzoek gedaan naar huwelijk op sociaal en psychologisch gebied, in alle verschillende contexten die het concept met zich meedraagt. De historische ontwikkeling was het werk van economische historici die met statistische gegevens wat konden zeggen. Het onderzoek in deze scriptie is dan ook niet gebaseerd op empirische gegevens, omdat dit simpelweg niet mogelijk is wanneer er een historische ontwikkeling wordt onderzocht. Er wordt op basis van de verzamelde informatie uit bovenstaande onderzoeken een kwalitatieve en kwantitatieve analyse gedaan van het tijdschrift *Sextant*.

---

²⁸ Ibidem, 73.

²⁹ Rollins en Bahr, 'A Theory of Power Relationships', 620.

Hoofdstuk 2

Allereerst zal er in dit hoofdstuk een korte geschiedenis van de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH) gegeven worden, om een inzicht te geven in de kernwaarden en doelen van de vereniging. Deze geschiedenis is van belang, omdat er met bepaalde zaken rekening moet worden gehouden bij het trekken van conclusies. De NVSH stond namelijk bekend om haar moderne en vooruitstrevende karakter. Daarna volgt er een kwantitatieve inhoudsanalyse aan de hand van een samenvattingstabel. Hierin zijn alle noemenswaardige numerieke gegevens uit de analyse van 'WWW' verwerkt. Na het toelichten van de gegevens uit de tabel, zal er een kwalitatieve inhoudsanalyse volgen. Wat er wordt verstaan onder kwantitatieve- en kwalitatieve inhoudsanalyse zal worden toegelicht aan de hand van het boek van Alexander Rijk Johannes Pleijter: *Typen en Logica van Kwalitatieve Inhoudsanalyse in de Communicatiewetenschap*. Pleijter zegt dat de kwantitatieve vorm is gericht op de productie en analyse van numerieke gegevens, terwijl de kwalitatieve vorm betrekking heeft op de productie en analyse van descriptieve gegevens.³⁰ De kwantitatieve vorm zal in deze scriptie dan ook bestaan uit de numerieke gegevens die uit de analyse kunnen worden opgedaan. De kwalitatieve vorm zal bestaan uit het analyseren van de ingestuurde teksten en de verschillende theorieën over machtsrelaties uit het vorige hoofdstuk.

2.1 De NVSH en *Sextant*

De Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH) werd op 18 en 19 mei 1946 opgericht en zou een verbeterde versie van de Nieuw-Malthusiaanse Bond zijn. Nieuwe beginselen waren dan ook noodzakelijk en over de nieuwe inhoud en vorm van de beweging werd het volgende gezegd: 'Ik twijfel er niet aan of we zijn het eens over de noodzaak van ons werk in een nieuwe periode en natuurlijk hopen wij allen in staat te zijn de vroeger gemaakte fouten thans te vermijden en een grote doch vooral betekenisvolle beweging in het leven te roepen. Aan deze nieuwe beweging zal een moderne beginselverklaring ten grondslag moeten liggen. Het woord modern dan op te vatten als geworteld in de tijd, waarin we staan en gebaseerd op de uitkomsten van de wetenschap.'³¹ De taak van de NVSH was dan ook gericht op het pleiten voor een structurele verandering in het gezin, waarin de positie van de vrouw, de man en de kinderen wijziging behoeftte. Er werd gestreefd naar de vorming van een harmonisch en vrij gezinsverband. Er moest worden opgekomen voor het recht van ongehuwden op een bevredigend geslachtsleven en tegen de veroordeling van de homoseksuele liefde. Daarnaast had de vrouw het recht op een eigen leven, op de eigen vrucht en eigen geluk. Ook was de uitbreiding van de echtscheidingsgronden noodzakelijk. Alles samengevat zag de NVSH het als haar taak om het geslachtsleven volkomen aanvaard te maken als een bron van geluk voor de mensen.³² De vereniging wilde dit realiseren aan de hand van een tijdschrift, in eerste instantie *Verstandig Ouderschap* genoemd. Het blad zou maandelijks verschijnen met de nodige seksuele voorlichting. Om te bepalen welke thema's er zouden worden aangesneden, hield de NVSH verschillende studiecongressen. Een voorbeeld is het studiecongres uit 1965 met als centraal thema: partnerkeuze en huwelijksverwachtingen. Dit thema werd in drie inleidingen behandeld, waar de derde inleiding werd gepresenteerd door professor dokter G.A. Kooy over 'Huwelijk en huwelijksverwachtingen'. Volgens Kooy fungeerde het huwelijk toentertijd niet meer binnen kleine, gesloten samenlevingen.

---

³⁰ Alexander Rijk Johannes Pleijter, *Typen en Logica van Kwalitatieve Inhoudsanalyse in de Communicatiewetenschap* (Nijmegen 2006) PDF e-book, 14.

³¹ Nabrink, *Seksuele Hervorming in Nederland*, 303.

³² Ibidem, 305.

‘Voor de meesten onder het huidige westerse mensdom geldt, dat zij door persoonlijke gerichtheid, economie en massa-communicatiemiddelen zijn opgenomen in een zeer groot, fijn gedifferentieerd en aan interne fricties onderhevig sociaal geheel.’³³ Volgens hem vindt de bewuste moderne mens de eigen individualiteitsbehoeften dan ook in wat hij noemt de ‘ik-gij-relatie,’ ofwel het huwelijk. Het is volgens Kooy namelijk begrijpelijk dat de liefde een grote rol gaat spelen in het leven van velen, omdat seksualiteit de man-vrouwverhouding en de genderrollen stimuleert. Met de verhevigde gerichtheid op de andere sekse gaat een sterke individualisatie samen. Dat is de versterking van het ik-bewustzijn, bij een afnemende sociale geborgenheid. Eenzaamheids- en frustratiegevoelens doen zich in moderne levens veel vaker voor dan in de levens van vroegere generaties. Dit is dus te danken aan het feit dat de moderne mens, in dit geval de mens in de jaren zestig, onderhevig is aan een sociaal geheel en om die reden de individualiteitsbehoeften kunnen vervullen in een huwelijk.³⁴

De NVSH maakte in de jaren vijftig een stormachtige groei door, ongetwijfeld in de hand gewerkt doordat de vereniging in het mild repressieve klimaat van die tijd de enige organisatie was waar men terecht kon voor betrouwbare anticonceptie.³⁵ Met de aanstelling van de arts J.M.R.A. Kijzer binnen de redactie werd de rubriek ‘Wij Willen Weten’ een begrip in Nederland. Kijzer combineerde een autoritaire stijl met een demonstratie van warm medeleven, die hem grote populariteit bezorgden. *Verstandig Ouderschap*, in eerste instantie de naam van het tijdschrift, werd eind jaren zestig omgevormd tot het swingende *Sextant*. Op dat moment was Kijzer inmiddels tachtig jaar oud en daarmee was zijn patriarchale benadering beslist ouderwets. Hij paste niet meer in de triomferende NVSH die met meer dan tweehonderdduizend leden een niet meer weg te denken factor in de samenleving leek te zijn geworden.³⁶ De rubriek werd vanaf dat moment ook niet meer aan een arts toevertrouwd. Twijfels over de seksuele bevrediging, relatieproblemen, vragen over seksuele identiteit en rolproblemen kregen veel meer aandacht. Echter stokte in 1985 de publicatie van *Sextant*: de verschijningsfrequentie en de omvang van de rubriek verminderden daarna aanmerkelijk. Dit betekent ook dat de bron als analyse voor een historische ontwikkeling daarna veel van zijn waarde verliest.³⁷

2.2 Kwantitatieve inhoudsanalyse

Onderstaande tabel is opgedeeld in drie delen, waarbij elk deel een decennium bekleedt. Binnen elk decennium wordt ook nog onderscheid gemaakt tussen man, vrouw en samen. De delen die uitspraken doen over vrouwen, zijn roze gekleurd, de delen over mannen blauw en het deel dat iets zegt over samen, geel. Verder zal hieronder worden toegelicht hoe de tabel de verschillende types van macht representeert.

Manifeste macht ligt in zichtbare resultaten, zoals pogingen tot verandering, conflicten en strategieën. Dit type macht wordt dan ook voornamelijk gekoppeld aan het initiatief/overgave patroon van Christensen en Heavey. Een van de conclusies uit hun onderzoek was dat vrouwen eerder initiatief nemen wanneer zij verandering wensen en dat mannen over het algemeen meer teruggetrokken zijn dan vrouwen. In de tabel wordt manifeste macht, en dit initiatief/overgave patroon, gerepresenteerd aan de hand van de kolommen die weergeven wie de vraag instuurde.

Latente macht kan opspelen wanneer er geen veranderingen of conflicten worden gemeld. Het kan worden geïdentificeerd wanneer de behoeften en wensen van de persoon met meer macht geanticipeerd worden, of wanneer de redenen voor het niet wensen of proberen om tot verandering te komen angst opleveren om de huwelijksrelatie in gevaar te brengen. Dit type macht representeert

---

³³ Ibidem, 373.

³⁴ Ibidem, 374.

³⁵ Röling, ‘Samen of alleen’, 87.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem, 88.

de tabel aan de hand van de kolommen die laten zien of het probleem ook met de partner besproken werd.

Als laatst is er onzichtbare macht. Dit type macht gaat over de genderrolideologie waarin de man dominant is en de vrouw onderdanig. De effecten ervan ontsnappen meestal aan het bewustzijn van de betrokkenen, omdat de maatschappij zichzelf onbewust vaste genderpatronen oplegt. Onzichtbare macht wordt in de tabel gerepresenteerd aan de hand van de kolommen die iets zeggen over wie het probleem op moet lossen.³⁸

Tabel 1: numerieke gegevens 'Wij Willen Weten'-rubriek in *Sextant*

	Vrouw				Man				Samen
	Aantal ingezonden vragen	Vrouw is de oorzaak van het Probleem	Vrouw moet zorgen voor oplossing	Besprak het probleem al met haar echtgenoot	Aantal ingezonden vragen	Man is de oorzaak van het probleem	Man moet zorgen voor oplossing	Besprak het probleem al met zijn echtgenote	Samen zorgen voor een oplossing
Eind jaren zestig (totaal: 6)	5	2	5	5	1	4	1	0	0
Jaren zeventig (totaal: 5)	4	2	3	1	1	3	2	0	0
Jaren tachtig (totaal: 6)	4	3	2	3	2	3	1	1	3

2.3 Kwalitatieve inhoudsanalyse

De kwalitatieve inhoudsanalyse is opgedeeld in drie delen: eind jaren zestig, de jaren zeventig en de jaren tachtig. Elk deel zal aan de hand van voorbeelden uit 'WWW' de huwelijksproblemen die worden beschreven, analyseren aan de hand van het concept echtelijke machtsrelaties zoals Aafke Komter deze construeerde en zoals in het theoretisch kader al werd uitgewerkt: manifeste macht, latente macht en onzichtbare macht. Ook zal het initiatief/overgave patroon van Christensen en Heavey geïnccludeerd worden. Op deze manier kan er in de conclusie een vergelijking worden gemaakt tussen de verschillende decennia en vervolgens conclusies worden getrokken over de historische ontwikkeling van die machtsrelaties.

2.2.1 Eind jaren zestig

Aan het einde van de jaren zestig is het merkbaar dat het huwelijk eigenlijk nog steeds binnen kleine, gesloten samenlevingen fungeerde en nog niet onderhevig was aan het sociale geheel waar Kooy over sprak.³⁹ De problemen waarover geschreven wordt, spelen zich wezenlijk af binnen de grenzen van het huwelijk en lijken meer gericht op echtgenoot en echtgenote en niet op sferen buiten het huwelijk. Wat opvalt, is dat vrijwel alleen vrouwen een vraag instuurden naar *Sextant* wanneer er over het huwelijk gesproken werd. Zij is degene die het conflict uitlegt aan de redactie, waarna wordt uitgelegd dat man en vrouw het er ook al over hebben gehad. Vrijwel elk ingezonden stuk bevat een aantal sneren van de vrouw over het gedrag van haar man, omdat zij duidelijk wilt maken dat zij zich daar

³⁸ Komter, 'Hidden Power in Marriage', 192.

³⁹ Nabrink, *Seksuele Hervorming in Nederland*, 373.

bijzonder aan ergert. Wel is zij wezenlijk altijd bereid om tot een oplossing te komen, omdat zij na de regenval van beschuldigingen naar haar man, zichzelf als de oorzaak van het probleem ziet.

In februari 1969 schrijft een vrouw het volgende: '[...] en dan nu mijn allergrootste probleem, want mijn man zijn lid komt alleen in erectie als ik hem sla en pijn doe – en dan ben ik weer helemaal overstuur. Als ik zeg dat ik het zo ontzettend vind hem pijn te doen zegt hij dat het allemaal normaal is, maar ik heb er nooit over gelezen.'⁴⁰ Vervolgens schrijft ze dat haar man zegt dat alle initiatief van haar uit moet komen en aan het einde van haar vraag voegt zij ook nog toe dat het een psychisch probleem is wat bij haar ligt. Een andere vrouw schrijft in hetzelfde nummer in 1969 dat zij en haar man door het fysiek zware werk van haar man maar éénmaal per week gemeenschap hebben, waarna zij vaak teleurgesteld is, omdat zij niet door de coïtus bevredigd kan worden. 'Wij hebben 't geprobeerd door de clitoris te prikkelen en het is inderdaad gelukt, doch het kan op deze manier toch niet voortduren, aangezien ik gaarne door de coïtus bevredigd wil worden. Mijn vraag is, wat moet ik doen om zo vlug mogelijk bevredigd te kunnen worden?'⁴¹ Als laatste nog een voorbeeld uit het twaalfde nummer van 1969. Daar schreef een vrouw het volgende: 'We hebben er veel over gepraat en mijn man wordt beslist niet boos of ongeduldig als ik niet klaar kom, maar soms vraag ik mij af of het zijn man-zijn niet schaden kan. Zo van "ik kan haar niet klaarmaken".'⁴²

Uit bovenstaande voorbeelden kan worden beargumenteerd dat het initiatief/overgave patroon van Christensen en Heavey eind jaren zestig klopt. Het zijn de vrouwen die eerder initiatief nemen, omdat zij verandering wensen en de man die daarbij een teruggetrokken houding aanneemt, waardoor het dus ook voornamelijk de vrouw er alleen voor staat in het oplossen van het probleem.⁴³ Van latente macht is weinig sprake. Op één vraag na, werden alle vragen ook al besproken met de echtgenoot. Dit zou kunnen bevestigen dat er geen angst was voor het in gevaar brengen van de huwelijksrelatie door het aankaarten van problemen. Het is echter wel noemenswaardig dat dit in het geval dat de man schreef, juist niet gebeurde. Ook onzichtbare macht lijkt van grote invloed te zijn op echtelijke machtsrelaties aan het einde van dit decennium. Het vaste genderpatroon waarin de man dominant is en de vrouw onderdanig oogt bevestigt te worden: ondanks het feit dat het probleem vaker de verdiensten van de man zijn, is het in vrijwel alle gevallen de vrouw die met een oplossing moet komen.

2.2.2 Jaren zeventig

In de jaren zeventig werd het gros van de vragen ingezonden door vrouwen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het initiatief/overgave patroon van Christensen en Heavey in deze jaren ook nog steeds van toepassing is. In maart 1975 in het derde nummer van *Sextant* schreef een vrouw dat zij al drie jaar getrouwd was met haar man en zeven maanden in verwachting was van haar tweede kind. Zelf had zij geen behoefte aan seks, haar man wel. Zij kwam erachter dat hij het al enige maanden met een ander hield, waarna zij vervolgens schrijft: 'U begrijpt wel dat ik hier helemaal kapot van ben daar ik nog zeer veel van mijn man houd. Ik voel dat ik niet meer tegen het leven op kan zonder hem. In mijn gevoel heb ik een afwijking, is dit zo of zijn er middelen die je op kunnen peppen, zodat ik geheel in zijn gevoelens kan voldoen. Alstublieft, helpt u mij.'⁴⁴ Het is de vrouw die het gevoel heeft dat zij een afwijking heeft en deze moet veranderen, omdat het haar taak zou zijn om haar man geheel in zijn gevoelens en behoeftes te voldoen. Dit voorbeeld bevestigt het initiatief/overgave patroon van Christensen en Heavey, maar vooral ook het concept van onzichtbare macht. Het is wederom de vrouw die zichzelf, als de 'onderdanige' van het echtpaar, de aangewezen persoon vindt voor het oplossen van het probleem. Dit is wederom te herkennen in een andere vraag. In het vijfde nummer van 1975

---

⁴⁰ *Sextant* 1969 februari nummer 2, p. 36.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Sextant* 1969 december nummer 12, p. 32.

⁴³ Christensen en Heavey, 'Gender and Social Structure', 73.

⁴⁴ *Sextant* 1975 maart nummer 3, p. 27-28.

schreef een andere vrouw dat haar man haar op vakantie vertelde dat hij één keer met een ander naar bed was geweest. Hij vertelde het haar omdat hij dacht dat hij een ziekte had opgelopen, maar later schrijft ze dat hij het ook bijzonder gemeen had gevonden tegenover zijn vrouw. Daarnaast schrijft ze nog: 'Ik denk er iedere dag aan en haal van alles in m'n hoofd, ook zelfmoord.'⁴⁵

Niet alleen vrouwen schreven in het jaar 1975 aan de *Sextant*. In het zesde nummer, in juni, schreef een man: 'Ik heb een probleem: ik ben als man niets meer waard, op seksueel gebied dan wel. [...] Ik ben niet meer in staat mijn vrouw te bevredigen en die vraagt bijna niets, maar een heel enkele keer zou ze wel graag bevrediging vinden. Ons huwelijk begint eronder te lijden. Zij wordt een zenuwpees en ik begin een minderwaardigheidscomplex te krijgen. [...] Graag zou ik van u raad ontvangen, ik ben werkelijk ten einde raad, het leven heeft zo toch geen enkele zin.'⁴⁶ Ook vanuit de man wordt hier de klassieke genderrolideologie bevestigd. Hij geeft aan als man niets meer waard te zijn, waarmee hij impliceert dat het in staat zijn om de geslachtsdaad te kunnen doen hetgeen is wat een man daadwerkelijk mannelijk maakt. Daarnaast vindt hij dat hij er zelf een minderwaardigheidscomplex aan overhoudt, terwijl zijn vrouw er een zenuwpees van wordt. Hiermee schuift hij zichzelf in feite in een slachtofferrol, want ook zou zijn leven geen enkele zin meer hebben, zonder dat hij in staat is de geslachtsdaad te kunnen doen. Wat wel opvallend is, is dat hij het probleem niet bij zijn vrouw legt, maar zelf graag aan een oplossing werkt. Dit is bijzonder, omdat uit de andere twee voorbeelden blijkt dat het de taak van de vrouw was om tot een oplossing komen. Het vraagstuk bleef bij haar liggen. Het feit dat het in dit geval de man is, duidt op iets vooruitstrevends.

Opvallend is dat latente macht, in vergelijking tot het vorige decennium, meer van invloed lijkt te zijn. Waar in het vorige decennium vrijwel elk probleem werd besproken met de partner, werd dat in de jaren zeventig nog maar bij één vraag gedaan. Hieruit zou geconcludeerd kunnen worden dat men problemen liever niet bespreekbaar maakte, uit angst voor het in gevaar brengen van de huwelijksrelatie. De vrouw maakt het een enkele keer bespreekbaar, maar de man wederom helemaal niet.

2.2.3 Jaren tachtig

Wat opviel bij het analyseren van de jaren tachtig is dat er in 1980 nog relatief veel vragen werden ingezonden over huwelijksproblemen, daar er in 1984 nog maar één vraag over dit thema gevonden werd. In het stuk over de geschiedenis van de NVSH en *Sextant*, aan het begin van dit hoofdstuk, werd al benoemd dat in 1985 de publicatie van het tijdschrift stopte. Waarschijnlijk gold dit ook voor 1984, gezien het gebrek aan ingezonden vragen.

In 1980 werd nog steeds het gros van de vragen ingestuurd door vrouwen, waarmee wederom het initiatief/overgave patroon van Christensen en Heavey bevestigd wordt: vrouwen nemen eerder initiatief in het verwerken van verandering, wanneer deze gewenst wordt. Ook is het nog regelmatig de vrouw die zichzelf ziet als de aangewezen persoon voor het oplossen van het probleem. Wel is opvallend dat man en vrouw in dit decennium vaker samen aan een oplossing werken dan in de voorgaande decennia. In de uitgave van juli/augustus 1980 schrijft een vrouw dat zij geslachtsgemeenschap verschrikkelijk vindt. Zij dacht dat het aan de relatie lag. Ze woonden pas samen en zij had een gespannen tijd achter de rug van een verbroken verlovings. 'We zijn later samen naar 't Rutgershuis geweest en zijn een poosje begeleid door een maatschappelijk werkster. [...] maar op een gegeven moment is het van hun kant afgebroken, heel plotseling. Ze vond dat we het wel verder alleen konden. Dat hebben we geprobeerd, het ging iets beter soms. Later hebben wij nog eens stappen ondernomen en zijn voor een gesprek geweest bij een L.G.V. bureau'.⁴⁷ Uit dit voorbeeld komt duidelijk naar voren dat het echtpaar samen moeite heeft gedaan om tot een oplossing te komen. Dit verschilt

---

⁴⁵ *Sextant* 1975 mei nummer 5, p. 18.

⁴⁶ *Sextant* 1975 juni nummer 6, p. 11.

⁴⁷ *Sextant* 1980 juli/augustus nummer 7/8, p. 13-14.

van de fragmenten uit eind jaren zestig en de jaren zeventig, waar de vrouw nog altijd zelf op zoek ging naar de oplossing.

Ook lijkt de emancipatie van de vrouw, een belangrijk doel van de Tweede Feministische Golf, de gewenste uitwerkingen te hebben in de maatschappij. Uit een aantal van de ingezonden vragen blijkt dat de vrouw een meer gelijke rol heeft verworven ten opzichte van de man. In het vierde nummer van 1980 schrijft een man over de veranderingen die zijn huwelijk doormaakt door het toedoen van de emancipatie van zijn vrouw. 'Zij is dus geëmancipeerd en ik vind dat ik daarin heel veel meegegroeid ben.' [...] We lazen veel boeken, misschien wel te veel. Bij elk emancipatieboek dat ze leest, wordt ons huwelijk rotter!⁴⁸ Hieruit blijkt dat zowel de man als de vrouw erg bewust is van het feit dat er sprake is van emancipatie, ook gezien het feit dat deze term een aantal keer letterlijk gebruikt wordt. Verder benoemt hij dat het op vakanties beter gaat, wat naar de mening van zijn vrouw komt doordat er dan geen rolpatroon is ' [...] waarbij de man haastig weggaat 's morgens, de vrouw de rommel mag opruimen en hij 's avonds afgeknoedeld thuiskomt'. Hierover zegt hij vervolgens: 'Ja, dat is allemaal waar. Maar dat is de maatschappij waarin wij leven en ik ben bang dat daar heel weinig aan te veranderen is. In die gegeven situatie moeten we toch proberen er het beste van te maken.'⁴⁹

Uit dit fragment oogt het concept van onzichtbare macht niet zozeer onzichtbaar te zijn. Er is een bepaald bewustzijn ontstaan van het vaste genderpatronen waarin de vrouw onderdanig is aan de dominante positie van haar man. Dit bewustzijn resulteert in het streven naar een gelijkwaardigere rol van de vrouw ten opzichte van de man, wat dan ook een van de doelen was van de Tweede Feministische Golf. Daarnaast oogt de invloed van latente macht na een groei in de jaren zeventig, in de jaren tachtig weer af te nemen. Het beschreven probleem werd door vier schrijvers al eerder besproken met de partner, waar dit in de jaren zeventig maar door één schrijver werd gedaan. Dit zou kunnen beargumenteren dat de angst voor het in gevaar brengen van de huwelijksrelatie door het benoemen van problemen, weer kromp. Daarnaast is het noemenswaardig dat dit het enige decennium is waarin ook een mannelijke schrijver het probleem al eerder besprak met zijn partner. Dit gebeurde eerder helemaal niet. Dit kan betekenen dat mannen ook een meer open houding aannamen tegenover hun echtgenote, waardoor er voor het eerst eventuele vraagtekens gezet kunnen worden bij het initiatief/overgave patroon.

2.4 Reflectie

Tijdens het analyseren kwamen echter ook de zwakke punten van de bron aan de oppervlakte. Omdat het tijdschrift is opgericht door de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming bespreekt *Sextant* voornamelijk onderwerpen gericht op seksueel gebied. Het behandelen van huwelijksproblemen had dan ook geen voorkeur bij de redactie. Door de grote focus op seks, bestonden de vragen over huwelijksproblemen dan ook vaak uit problemen die zich voordeden in het seksleven, waaraan het huwelijk zou lijden. Omdat deze scriptie zich focust op machtsrelaties binnen het huwelijk in het algemeen, was het af en toe lastig om deze seksuele problemen te koppelen aan de algemeenheid van het begrip. Daarnaast zijn er om deze reden weinig vragen gevonden die werkelijk gericht waren op huwelijksproblemen en was de analyse dus ook afhankelijk van een kleine selectie. De conclusies zijn hierdoor gebaseerd op relatief weinig gegevens.

Een ander kritiek op de bron, en daarmee op de analyse van deze scriptie, is het feit dat er niks bekend is over het lezerspubliek van *Sextant*. Om deze reden is het moeilijk te bepalen of de gevonden gegevens daadwerkelijk representatief zijn voor Nederlandse maatschappij. Een ander probleem met de representativiteit is het feit dat men kan argumenteren dat de neiging tot het aanbieden van sociaal wenselijke materiaal eventuele veranderingen sterker naar voren doet komen. De redactie van *Sextant*

---

⁴⁸ *Sextant* 1980 april nummer 4, p. 17-18.

⁴⁹ *Ibidem*.

wilde graag actueel en 'swingend' zijn, en nieuwe trends signaleren en kan om die reden kiezen voor vragen die hetzelfde bevestigen. Deze door mode-invloeden bepaalde denkbeelden zijn natuurlijk van groot belang, maar voor wie deze ideeën representatief zijn, is niet te bepalen.⁵⁰

---

⁵⁰ Röling, 'Samen of Alleen', 88.

Conclusie

Tijdens de Tweede Feministische Golf – eind jaren zestig tot en met jaren tachtig – werd de Nederlandse maatschappij aan verschillende veranderingen blootgesteld. De feministen hadden hierin als centraal doel het verbeteren van de sociaaleconomische positie van vrouwen. Klassiek gedachtengoed over de man-vrouwverhouding kwam hierdoor onder schot te staan. Er vonden ingrijpende veranderingen in genderrollen plaats in de jaren zeventig, waardoor alle gronden die enigszins betrekking hadden op dergelijke kwesties ook aan verandering werden blootgesteld. Zo ook de man-vrouwverhouding en de daarin verscholen machtsrelaties in het huwelijk. Door middel van een kwantitatieve inhoudsanalyse van de 'Wij Willen Weten'-rubriek van het tijdschrift *Sextant* kon per decennium geanalyseerd worden hoe echtelijke machtsrelaties vorm kregen. Vervolgens kon aan de hand van een theoretisch kader, met daarin de belangrijkste facetten om echtelijke machtsrelaties te kunnen herkennen, worden onderzocht hoe die machtsrelaties zich historisch ontwikkelden ten tijde van de Tweede Feministische Golf. Dit was de kwalitatieve inhoudsanalyse.

Allereerst kan geconcludeerd worden dat manifeste macht, en daarmee het initiatief/overgave patroon van Christensen en Heavey, vrijwel gedurende de hele Tweede Feministische Golf bevestigd wordt door de schrijvers. Volgens dit patroon nemen vrouwen eerder initiatief bij het bespreken van een gewilde verandering en zijn mannen over het algemeen meer teruggetrokken. In elk decennium werd het gros van de vragen ingestuurd door vrouwen. Daarnaast werd geanalyseerd of de schrijvers het ondervonden probleem eerder met hun partner bespraken. Vrouwen deden dit onomstotelijk vaker dan mannen. In de analyse was er slechts één mannelijke schrijver die het probleem al eerder besprak met zijn echtgenote. Als laatste is het noemenswaardig dat in de jaren tachtig het echtpaar vaker samen op zoek ging naar oplossingen en daar samen ook initiatief in namen.

Latente macht maakte een veranderlijke ontwikkeling door. Aan het einde van de jaren zestig lijkt deze vorm van macht geen invloed te hebben. Alle vrouwelijke schrijvers bespraken het door hun beschreven probleem al eerder met hun partner, wat impliceert dat er geen angst bestond voor het in gevaar brengen van de huwelijksrelatie. Echter is opvallend dat de mannelijke schrijver het niet bespreekbaar maakte. Hij was in 1969 de enige mannelijke schrijver over huwelijksproblemen, maar ook de enige die zijn partner nog niet had ingelicht over het probleem. In de jaren zeventig deed latente macht vervolgens een soort intrede. Van alle ingezonden vragen over huwelijksproblemen, werd het door slechts één vrouw besproken met haar partner. Beargumenteert kan worden dat het bespreekbaar maken van dergelijke problemen meer angst met zich meebracht in de jaren zeventig, wat gelinkt kan worden aan het feit dat het huwelijk steeds meer onderdanig werd aan een groot sociaal geheel. In plaats van het bespreken van dergelijke persoonlijke kwesties binnen de grenzen van huwelijk, zochten de mensen liever hulp bij de maatschappij. In de jaren tachtig stagneerde de ontwikkeling van latente macht enigszins. Problemen werden vaker besproken met de partner dan in het vorige decennium, maar nog steeds niet zo vaak als aan het einde van de jaren zestig.

Onzichtbare macht ging in deze scriptie over het bestaan van een klassieke genderrolideologie met een daarbij horend genderpatroon. Dit patroon beweert dat de man dominant is en de vrouw onderdanig. De maatschappij legt zichzelf onbewust dit patroon op, waardoor de effecten ervan meestal ontsnappen aan het bewustzijn. Deze vorm van macht lijkt tot de jaren tachtig nog steeds van grote invloed te zijn op machtsrelaties in het huwelijk. Gekeken werd naar hoe vaak de vrouw of man de oorzaak was van het probleem en naar wie deze op moest lossen. De vrouw was zowel aan het einde van de jaren zestig als tijdens de jaren zeventig zelden de oorzaak van het probleem. Zij zag zichzelf daarentegen in vrijwel elk geval als de verantwoordelijke voor het vinden van een oplossing. Wanneer de man de oorzaak was van het probleem, werd regelmatig de schuld en het initiatief bij de vrouw gelegd, waarna zij enerzijds degene was die zocht naar oplossingen, maar anderzijds zichzelf

begon te zien als de oorzaak van het probleem. Dit impliceert dat het vaste genderpatroon nog steeds, onbewust, werd nageleefd. De vrouw was onderdanig aan haar man en voelde zich daarom verplicht om het probleem op te lossen, zodat het hem geen extra tijd of moeite zou kosten. Het was haar taak om hem te bevredigen in zijn behoeftes. In de jaren tachtig ontstaat er vervolgens een soort bewustzijn van dit vaste genderpatroon en vrouwen maken plaats voor hun eigen emancipatie. In dit decennium is dan ook even vaak de vrouw als de man de oorzaak van het probleem en zoeken zij samen naar oplossingen.

Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat echtelijke machtsrelaties pas een verandering doormaken vanaf de jaren tachtig, nadat er een bewustzijn van het bestaan van deze machtsrelaties tot stand komt. Aan het einde van de jaren zestig en in de jaren zeventig lijken de machtsrelaties nog steeds vast te houden aan het klassieke genderpatroon. Allereerst zijn het vrouwen die initiatief nemen in het bespreekbaar maken van het probleem, waarna zij zichzelf ook verantwoordelijk stellen voor het oplossen van dit probleem. De man neemt hier een dusdanig dominante rol in, dat de vrouw überhaupt niet twijfelt aan haar taak binnen het huwelijk, namelijk het bevredigen van zijn behoeftes voordat zij aan zichzelf denkt. In de jaren tachtig ontstaat er een bewustzijn van dit vastgeroeste patroon, wat resulteert in een emancipatieproces voor een deel van de Nederlandse vrouwen. Het golven van de Nederlandse maatschappij tijdens de Tweede Feministische Golf lijkt dan dus ook definitief door de grenzen van het huwelijk te breken.

Literatuurlijst

Primaire bronnen

Sextant 1969 februari nummer 2, p. 36. (2 vragen)

juni nummer 6, p. 30. (2 vragen)

september nummer 9, p. 30.

december nummer 12, p. 32.

Sextant 1975 maart nummer 3, p. 27-28.

mei nummer 5, p. 18. (2 vragen)

juni nummer 6, p. 11. (2 vragen)

Sextant 1980 februari nummer 2, p. 24.

april nummer 4, p. 17-18.

juli/augustus nummer 7/8, p. 13-14.

september nummer 9, p. 13.

december nummer 12, p. 22-23.

Sextant 1984 oktober nummer 7, p. 26.

Secundaire literatuur

Aerts, Remieg, 'Het Tijdschrift als Culturele Factor en als Historische Bron', *Gronings Historisch Tijdschrift* 30 (1996) 135, p. 170-182.

Blood, Robert, en Donald Wolfe, *Husbands and Wives: The Dynamics of Married Living* (New York 1960).

Christensen, Andrew, en Christopher L. Heavey, 'Gender and Social Structure in the Demand/Withdraw Pattern of Marital Conflict', *Journal of Personality and Social Psychology* 59 (1990) 1, 73-81.

Komter, Aafke, 'Hidden Power in Marriage', *Gender and Society* 3 (juni 1989) 2, 187-216.

Kulik, Liat, 'Developments in Spousal Power Relations: Are We Moving Toward Equality?', *Marriage & Family Review* 47 (2011) 7, 419-435.

Loo, Vilan van de, *De Vrouw Beslist: de Tweede Feministische Golf in Nederland* (Wormer 2005).

Nabrink, Gé, *Seksuele Hervorming in Nederland: achtergronden en geschiedenis van de Nieuw-Malthusiaanse Bond (NMB) en de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH) 1881-1971* (Nijmegen 1978).

Pleijter, Alexander Rijk Johannes, *Typen en Logica van Kwalitatieve Inhoudsanalyse in de Communicatiewetenschap* (Nijmegen 2006) PDF e-book.

Rodman, Hyman, 'Marital power and the theory of resources in cultural context', *Journal of Comparative Family Studies* 3 (1972) 1, 50-69.

Röling, H. Q., 'Samen of Alleen: Initiatief en Overgave in 'Wij Willen Weten' (1938-1985), *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 17 (1990) 2, 85-102.

Rollins, Boyd C., en Stephen J. Bahr, 'A Theory of Power Relationships in Marriage', *Journal of Marriage and Family* 38 (november 1976) 4, 619-627.